

можна зустріти інформацію про треті "великі дебати" (державоцентризм проти транснаціоналізму) чи, навіть, четверті (позитивізм проти постмодернізму), ці потуги надати локальним дискусіям своєї теоретичної школи універсального статусу виглядають вкрай непереконливо.

Якщо на Заході прискорений розвиток теорії міжнародних відносин призвів до диференціації та розгалуження цього підрозділу суспільствознавства, у СРСР теоретичні пошуки були суттєво обмежені марксистсько-ленінською догмою про вирішальне значення класового змісту міжнародних відносин та їх обумовленість характером відповідної суспільно-економічної формації, хоча під впливом успіхів західної суспільної науки і, зокрема, ТМВ, тут також зустрічалися марксологічно адаптовані концепції західних дослідників.

Унаслідок цього очевидним є висновок про недостатню розвиненість теорії міжнародних відносин в усіх пострадянських країнах. Особливо це стосується не імперських націй (на зразок української), які навіть позбавлені ідеології зовнішньої політики, що певною мірою могла б замінити наукове знання про міжнародні відносини. Таким чином, розвиток ТМВ в Україні є нагальним політичним завданням, виконання якого дасть можливість здійснювати осмислену (стратегічно та аналітично) зовнішню політику. Найбільш це стосується євроінтеграційного курсу сучасної української держави, який може провадитися лише на підставі солідної теоретичної бази. Можна говорити про "теоретичний шлях" України в Європу, який ґрунтується поглибленим розумінням європейської інтеграції, світових справ і місця в них України, тобто всім тим знанням, що надаються і, передусім, структуруються ТМВ.

М. Беззуб'як,

кандидат політичних наук

КОНТЕНТ-АНАЛІЗ У ПОЛІТИЧНІЙ НАУЦІ: ПИТАННЯ ЗАЛУЧЕННЯ І ЗАСТОСУВАННЯ

Уже маючи певні здобутки, вітчизняна політична наука перебуває, однак, ще в стані становлення. На цьому етапі особливого значення набувають питання теоретико-методологічного характеру, зокрема, розроблення, розширення та якісний розвиток аналітично-інтерпретаційного потенціалу політології.

Вивчення й творче застосування сучасних методів, уже апробованих іншими науками, має стати першим вагомим кроком у цьому напрямі.

Метод контент-аналізу (уже апробований у кібернетиці, соціології, філології, психології) визначається як *"з'ясування внутрішніх смислів, котрі стоять за зовнішніми фактами суспільно-політичного життя"*.

Перенесення методу з однієї галузі знань в іншу — це не простий механічний акт, а послідовний багатоступеневий процес. Для того, щоб метод став ефективним у політичній науці, необхідне виконання низки умов. Адже застосування методу, попередньо не адаптованого до "чужих" йому науки, предметної галузі й форми діяльності, не дасть бажаного результату. Постає необхідність розробки цілої процедури інтегрування методу контент-аналізу до галузі політології. Ідеться про тристадійну схему, в якій перша стадія — інтегрування методу до теоретико-методологічної структури політичної науки; друга — адаптування/підготовка предметної галузі до застосування методу; третя — включення до змодельованої системи зовнішньої політики.

Першим кроком до вирішення проблеми "адаптації методу" є розробка трирівневої моделі теоретико-методологічної структури політичної науки (факторно-проблемний аналіз/контент-аналіз/теоретико-побудовчий рівень), коли сам механізм політологічного аналізу (пізнання) розглядається як послідовність встановлення фактів політичного життя, пошуку їхнього смислового навантаження, конструювання політологічних теорій за базовими теорієпобудовчими парадигмами (системною, структурно-функціональною).

Застосування певного методу в рамках окремої науки потребує не лише з'ясування його структурного місця та функціональної ролі в теоретико-методологічній базі цієї науки, а й відповідної підготовки (до застосування такого методу) самого предмета цієї науки. Інакше кажучи, об'єкт дослідження має відповідати методові дослідження, адже вони взаємопов'язані.

Сенс адаптації специфічного предмета політології міжнародних відносин для використання методу контент-аналізу полягає в розробці системи категорій, яка склала б "когнітивне ядро" об'єкта, власне, контент-аналітичного дослідження.

Йдеться про створення загальної "когнітивної картини", окреслення "когнітивних контурів" міжнародної та зовнішньої політики з погляду й для контент-аналізу. Оскільки останній логічно й фактично пов'язаний із комунікацією, то адаптацію предмета дослідження є сенс здійснювати на основі комунікативних парадигм, із яких і варто висновувати категоріальний апарат.

Загальна (попередня й адаптована) "когнітивна картина" зовнішньополітичного та міжнародно-політичного об'єктів контент-аналітичного дослідження за своєю суттю є комунікативною і складається з п'яти конститутивних категорій: категорія "контексту", категорії "просторової комунікативної сфери" та "часової комунікативної сфери", категорія "діалог — конфлікт", нарешті, категорія "оперативного коду". Разом вони утворюють одну конститутивну систему ("когнітивний кістяк") наукового дослідження політичних, міжнародно-політичних та зовнішньополітичних відносин як предмета контент-аналізу, розташовуючись на чотирьох рівнях, корелюючи, взаємодіючи й чергуючись між собою як послідовність закритих і відкритих смислових комунікативних сфер. Кожна з цих категорій адаптує певний фрагмент аналізованої реальності, знаходячи своє застосування в тих чи інших її аспектах: глобалізація (категорія "контексту"), регіональна інтеграція (категорія "просторової комунікативної сфери"), соціальна трансформація (категорія "часової комунікативної сфери"), міжнародна безпека (категорія "діалог-конфлікт"), система зовнішньої політики (категорія "оперативного коду").

Слід наголосити, що йдеться хоча й про вирішальний, але тільки про перший крок у розробці методологічного апарату контент-аналізу. Наступні кроки полягатимуть у розробці системи операційних категорій, формуванні словників, пошуку індикаторів.

Усі існуючі контент-аналітичні системи — самодостатні, вони не мають спільної та уніфікованої теоретико-методологічної бази, що унеможлиблює формування нових подібних систем, перетворюючи кожен з них на унікальний витвір ситуаційного аналізу. Формування єдиної теоретико-методологічної бази дасть можливість створювати нові контент-аналітичні системи, водночас предметно специфіковані, морфологічно споріднені. Таким чином, спільна теоретико-методологічна

база, формуванню якої присвячена більша частина дисертації, слугуватиме підґрунтям для появи багатьох прикладних контент-аналітичних систем.

Власне методологічні міркування спонукають звернутися до поширеної в теорії контент-аналізу дискусії стосовно того, чим є власне контент-аналіз — методом чи методологією? *Контент-аналіз слід вважати не окремою методологією (принаймні, поки що), а методом із суттєвими та очевидними методологічними імплікаціями.*

На підставі трьох теоретико-методологічних традицій європейського й світового суспільствознавства: марксистської, позитивістської, раціоналістичної, уособлених відповідно великими постатями К. Маркса, Е. Дюркгейма і М. Вебера — виокремлюються три основні парадигми контент-аналізу: якісна історико-діалектична, кількісно-бігевіористська, веберіансько-раціоналістична. Слід відзначити, що, наприклад, контент-аналіз суспільних відносин, захоплених масовими історичними зрушеннями революційного характеру, краще здійснювати на основі марксистської (якісно — історико-діалектичної) парадигми. Для аналізу, наприклад, громадської думки більш придатна позитивістська (кількісно-бігевіористська) парадигма. Найпридатнішою сферою застосування веберіанської методологічної версії контент-аналізу є, передусім, аналіз документів.

У розвиток висловлених вище методологічних міркувань, окремо хотілося б наголосити, зробив внесок присутній "ідеалізм" контент-аналізу, його суб'єктивно-мотиваційну спрямованість на теоретичне виокремлення та з'ясування мотиваційного комплексу політичної дії і взаємодії.

У практичній площині (інтегрування методу контент-аналізу до системи зовнішньополітичної практики) йдеться про аналітичне, концептуальне й навіть культурне збагачення зовнішньої політики новими методами, а отже, нарощення її аналітичного потенціалу. Необхідно зробити цей метод надбанням не лише науки, а й відповідної політичної діяльності. Інтегрування контент-аналізу до підсистеми зовнішньої політики відбувається у дві стадії: по-перше, через запровадження категорії "аналітичного потенціалу" — *спроможності національного актора осмислити джерела національної могутності й стан міжнародного середовища задля максимально ефективного*

використання першої щодо другого (тут концептуально з'ясується роль і місце контент-аналізу в системі зовнішньої політики); по-друге, через виокремлення двох груп передумов, виконання яких необхідне для успішного запровадження методу до арсеналу аналітичної служби зовнішньополітичного відомства: *нормативно-методичні* — розроблення методичних матеріалів контент-аналітичних досліджень, вироблення нормативно-правової бази їх здійснення; *організаційно-технологічні* — формування мережі контент-аналітичних досліджень. Слід також визначити процедури й механізми використання методу в зовнішньополітичній практиці.

Практичний ефект від застосування методу контент-аналізу в зовнішньополітичній практиці України полягатиме в одержанні ефективного засобу вивчення громадської думки щодо тих чи інших нагальних питань зовнішньої політики, ступеня суспільної підтримки певного зовнішньополітичного курсу (наприклад, євроатлантичного) і т. ін. У цьому суто прикладному аспекті система контент-аналізу стане однією зі з'єднувальних ланок між державою та громадянським суспільством, офіційною та народною дипломатією — свого роду зворотним зв'язком і засобом взаємокорекції. Ще більшого практичного значення метод контент-аналізу набуває в рамках процесу політичного реформування українського суспільства. У цьому випадку контент-аналіз є одним з найефективніших засобів вивчення ставлення громадськості до тих чи інших проектів реформування національної політики. Існує гостра практично-політична потреба в розробці — на підставі вже наявних технологій та новосформованої теоретико-методологічної бази — окремих прикладних контент-аналітичних систем для аналізу найнагальніших проблем зовнішньої та внутрішньої політики.

С. Кононенко,
кандидат політичних наук

ПОЛІТИЧНИЙ ДЕТЕРМІНІЗМ НАРИС ТЕОРІЇ ВЛАДИ

Суспільство має владне походження і владну природу — постає з "первинного вибуху" влади, підтримується її структурами, розвивається її зусиллями. Війни й революції, розпади